

ZASADY PODAWANIA ŹRÓDEŁ

W pracy dyplomowej z zakresu nauk przyrodniczych stosuje się odwołania do źródeł w postaci w systemie harvardzkim, w przypadku prac o pogłębionej treści z zakresu nauk humanistycznych, przy zaleceniu promotora możliwe jest też stosowanie odwołań do źródeł w przypisach dolnych. Zarówno w jednym i drugim systemie, możliwe jest uzupełnienie treści pracy o komentarze i własne refleksje, które zawsze umieszczamy w przypisach dolnych.

1. Przypisy bibliograficzne w systemie harvardzkim

Przypisy bibliograficzne w systemie harvardzkim polegają na powoływaniu się na dane źródło bezpośrednio w tekście pracy, bez podawania jego pełnego opisu bibliograficznego w dolnej części stron (dokładne i pełne opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł umieszcza się tylko w bibliografii załącznikowej na końcu pracy).

Uwaga!

Inne przypisy, np. polemiczne, umieszcza się tradycyjnie u dołu strony.

Przypisy bibliograficzne w systemie harvardzkim umieszcza się bezpośrednio po cytacie lub w innym miejscu wymagającym wskazania źródeł w formie skróconej informacji bibliograficznej – podając w nawiasach kwadratowych: nazwisko autora, ewentualnie: współautorów, redaktora lub pierwsze słowa tytułu źródła (w przypadku prac zbiorowych bez podanego redaktora), rok wydania publikacji, oraz ewentualnie numer strony lub numery stron (w zależności od kontekstu), na które powołuje się autor pracy.

Przykłady:

.... [Malinowski 2013]

wtedy w bibliografii data występuje bezpośrednio po autorze, a przypis jest tylko do odwołań w wypadku cytatów i konkretnych faktów, a nie poglądów. W zasadzie, w konkretnej uczelni stosuje się system stosowany w wydawnictwie tej uczelni i umieszczony jest na stronie uczelni.

2. Sposób cytowania literatury i sporządzania przypisów

Cytat to słowa przytoczone dosłownie, zaczerpnięte z jakiegoś tekstu pisanego lub czyjejś wypowiedzi ustnej. W piśmiennictwie naukowym obowiązują ścisłe normy odnoszące się o zamieszczania cudzych tekstów w swoich pracach. Cytaty oznacza się cudzysłowem lub przytacza jako parafrazę. Uczciwość naukowa nakazuje, by każda przytoczona cudza myśl została w tekście wyraźnie oznaczona. Należy unikać zbyt długich cytatów, przyjmuje się, że maksymalna dopuszczalna długość to trzecia część strony maszynopisu. Należy unikać cytowania pośredniego — przytaczania zacytowanych w innych pracach fragmentów; wymagane jest każdorazowo dotarcie do źródła.

2.1. Cytowanie i przypisy dotyczące źródeł drukowanych

Przypisy bibliograficzne dotyczące pracy, z której zaczerpnięto cytat lub przedstawiono określone treści umieszcza się na dole strony. Poniżej znajdują się przykłady cytowania i sporządzania przypisów. Szczególną uwagę należy zwrócić na rodzaj i kolejność podawanych w poniższych przypisach informacji oraz formatowania tekstu.

- **publikacja zwarta mająca jednego autora:**

- po raz pierwszy

R.A. DAHL, *Polyarchy. Participation and Opposition*, Yale University Press, New Haven, Londyn 1971, s. 6-7.

- po raz kolejny w dalszych częściach tekstu

- 10 -

R.A. DAHL, *dz. cyt.*, s. 6-7.

- bezpośrednio za pierwszym lub następnym cytowaniem

Tamże, s. 3.

- inne dzieło tego samego autora

Tenże, *O demokracji*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1998, s. 91.

- **publikacja zwarta mająca wielu autorów (nie redaktorów):**

- po raz pierwszy
R. TAAGEPERA, M.S. SHUGART, *Seats and Votes. The Effects and Determinants of Electoral Systems, The Effects and Determinants of Electoral Systems*, Yale University Press, New Haven, Londyn 1989, s. 5—6.
- po raz kolejny w dalszych częściach tekstu, gdy R. Taagepera jest przywołany w przypisie tylko w związku z jedną publikacją:
R. TAAGEPERA, M.S. SHUGART, *dz. cyt.*, s. 5—6.
- po raz kolejny w dalszych częściach tekstu, gdy R. Taagepera jest przywołany w przypisie w związku z kilkoma publikacjami:
R. TAAGEPERA, M.S. SHUGART, *Seats and Votes...*, s. 5—6.
[to ile słów tytułu tu się znajdzie wynika z tego, po którym słowie będzie już wiadomo, że to cytat lub odwołanie do tej, a nie innej pozycji danego autora].

- **publikacja zwarta mająca redaktorów:**

- po raz pierwszy
J. NOCOŃ, *Opozycja jako przeciwstawny typ relacji politycznych*, [w:] K. ŁABĘDŹ, M. MIKOŁAJCZYK (red.), *Opozycja w systemach demokratycznych i niedemokratycznych*, Akademia Pedagogiczna im. KEN w Krakowie, Kraków 2001, s. 3.
- po raz kolejny
J. NOCOŃ, *Opozycja...*, [w:] *Opozycja w systemach...*, *cyt. wyd.*, s. 3.
J. NOCOŃ, *Opozycja...*, [w:] *dz. cyt.*, s. 3.

- **artykuł z czasopisma:**

- po raz pierwszy
D. LESZCZYŃSKI, *Tolerancja i jej wrogowie*, „Przegląd Polityczny”, 2003, nr 62/63, s. 24.
- po raz kolejny w dalszych częściach tekstu
D. LESZCZYŃSKI, *Tolerancja...*, *cyt. wyd.*, s. 24.

- **materiał konferencyjny:**

- po raz pierwszy
- 11-
M. BIGGS, *The Transnational Diffusion of Protest by Self—Immolation*, materiały konferencyjne grupy badawczej „Civil Society, Citizenship, and Political Mobilization in Europe”, Social Science Research Center, Berlin 2006, s. 1-20.
- po raz kolejny
M. BIGGS, *The Transnational...*, *dz. cyt.*, s. 1-20.

- **materiał niepublikowany:**

- po raz pierwszy
S. OSTRY, *Globalization and the Nation State. Erosion from Above*, artykuł niepublikowany, 1998, University of Saskatchewan, s. 6.
- po raz kolejny
S. OSTRY, *Globalization...*, *dz. cyt.*, s. 6.

- **dokument archiwalny:**

- po raz pierwszy
Dokumenty życia Społecznego (dalej: DżS), Biblioteka Narodowa, sygn. 6754, *Program Związku Ludowo-Narodowego*, Warszawa, 27 października 1919, strony nienumerowane.
- po raz kolejny
DżS, BN, sygn. 6754, *Program ...*, strony nienumerowane.

- **dokument prawny**

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r., o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83, z późniejszymi zmianami.

- **hasło w encyklopedii lub słowniku:**

Hasło: *Opposition*, [w:] *The Blackwell Encyclopedia of Political Institutions*, ED. V. BOGDANOR, Basil Blackwell, Oksford 1987, s. 397

Należy zachować konsekwencję w sposobie cytowania, np. jednolicie używać tylko polskich lub tylko łacińskich wyrazów:

tenże, tegoż, idem

taż, teźże żadem

dz. cyt. op. cit.

cyt. wyd. loc. cit.

tamże ibidem

2.2 Cytowanie i przypisy dotyczące tekstów ze źródeł elektronicznych

W pracach naukowych cytuje się teksty i dane pochodzące z Internetu oraz znajdujące się na nośnikach elektronicznych (na ogół CD i DVD). Dobrym zwyczajem jest dołączanie do pracy promocyjnej cytowanych dokumentów ze źródeł elektronicznych, zapisując je na nośniku CD lub DVD.

2.2.1. Cytowanie i przypisy dotyczące źródeł internetowych

Cytowanie i przypisy dotyczące źródeł internetowych wymagają podawania dwóch dodatkowych informacji: adresu dostępu oraz daty dostępu. Ponadto podaje się: imię (inicjał) i nazwisko autora tekstu, tytuł tekstu oraz inne dane umożliwiające jednoznaczne zidentyfikowanie i ocenę wartości merytorycznej tekstu (np. datę, miejsce i tytuł konferencji w przypadku cytowania materiałów konferencyjnych). Cytując źródła internetowe należy podać całość adresu internetowego, tj. wraz z protokołem internetowym za pomocą którego uzyskano dostęp do określonego dokumentu (chodzi tu o litery określające rodzaj protokołu znajdujące się przed znakami `://` w adresie, np. `http://`, `ftp://`, ewentualnie zanikający już protokół `gopher://`). Brak tej informacji może uniemożliwić dostęp do nich potencjalnemu czytelnikowi. Ponadto należy zwrócić szczególną uwagę, aby wpisany adres internetowy nie był odnośnikiem hipertekstowym (a więc bez podkreśleń i innego koloru niż reszta tekstu), tylko zwykłym tekstem. Podawaną datę dostępu do materiałów na ogół ogranicza się do miesiąca i roku.

W Internecie źródłami mogą być następujące typy dokumentów:

- a) strony internetowe, blogi, fora internetowe (są to na ogół pliki .html, .htm, .php, .asp).** W tym przypadku podajemy kolejno następujące informacje: imię (inicjał) i nazwisko autora tekstu (właściciela strony, bloga, autora wypowiedzi na forum, etc.), tytuł tekstu, adres internetowy oraz datę dostępu do źródła. Przykładowe cytowanie powinno wyglądać następująco:

B.R. BARBER, *Which Technology and Which Democracy*, stenogram przemówienia na konferencji zorganizowanej przez Massachusetts Institute of Technology Democracy and Digital Media, 8-9 maja 1998, w: <http://web.mit.edu/m-i-t/articles/barber.html>, dostęp: styczeń 2007.

- b) publikacje (artykuły, książki, materiały konferencyjne) zamieszczone w Internecie w formie odrębnych dokumentów tekstowych (są to na ogół pliki .doc, .pdf, .rtf).** W tym przypadku cytujemy jak wyżej, z tym, że podajemy także numery stron (względnie umieszczamy adnotację o braku numeracji):

A. RICE, *Campaigns Online: The Profound Impact of the Internet, Blogs, and E—Technologies in Presidential Political Campaigning*, Center for the Study of American Government at Johns Hopkins University, styczeń 2004, w: <http://www.campaignsonline.org/reports/online.pdf>, dostęp: wrzesień 2007, s. 43.

J.W. VAN DETH, *Studying Political Participation: Towards Theory of Everything*, referat przygotowany na sympozjum organizowane przez European Consortium for Political Research *Electronic Democracy: Mobilisation, Organisation and Participation via new ICTs*, Grenoble, 6-11 kwietnia 2001, dostęp: lipiec 2009, s. 5.

- c) korespondencja za pomocą poczty elektronicznej.** Autorzy publikacji naukowych zamieszczanych w Internecie na ogół podają swoje adresy poczty elektronicznej, co stwarza możliwość porozumiewania się z nimi tym kanałem, pozwala na zadanie pytań, wyjaśnienie wątpliwości. Naukowcy na ogół życzliwie reagują na stawiane im w ten sposób pytania. W tym przypadku cytowanie powinno mieć następującą strukturę:

Korespondencja z użyciem poczty elektronicznej z Pippa Norris (adiunkt John F. Kennedy School of Government na- 13- Uniwersytecie Harvarda), 10 lipca 2006.

2.2.2 Cytowanie dokumentów i przypisy dotyczące na nośnikach elektronicznych

Dokumenty zawarte na nośnikach elektronicznych mogą występować w dwóch wariantach:

- a) dokumenty na nośniku elektronicznym dołączonym do publikacji (np. do książki).**

W tej sytuacji cytujemy dzieło, do którego załączono dokument, a jednocześnie wskazujemy, że znajduje się on na nośniku elektronicznym:

A. ŻYCIMSKI, *Konsolidacja demokracji*, [w:] A. ŻYCIMSKI red., *Teorie demokracji – teksty konferencyjne*, Wydawnictwo Matrix, Warszawa 2009, dokument elektroniczny na CD dołączonym do publikacji zwartej, s. 2-25.

b) samodzielne publikacje na nośnikach elektronicznych. Cytowanie powinno wówczas zawierać strukturę jak w przypadku artykułu zawartego w publikacji zwartej, z tym jednak, że powinno zostać odnotowane, że jest to dokument na nośniku elektronicznym:

A. ŻYCIMSKI, *Konsolidacja demokracji*, [w:] *Zbiór materiałów konferencyjnych z konferencji 'Wymiary demokracji' 12-14 lipca 2009*, Uniwersytet Białostocki, dokument elektroniczny na CD, s. 2-25.

3. Bibliografia

W bibliografii przytacza się wszystkie dzieła wykorzystane w tekście pracy. Spis literatury umieszcza się na końcu tekstu w porządku alfabetycznym. W przypadku obszernych bibliografii można ją podzielić na części i w ramach każdej z nich zachowywać porządek alfabetyczny. Najczęściej stosuje się następujące działy: publikacje zwarte, artykuły w czasopiśmie, materiały konferencyjne, materiały niepublikowane, artykuły prasowe, materiały internetowe. Bibliografia obligatoryjnie obejmuje elementy w następującej kolejności - nazwisko autora (autorów) i inicjał imienia (inicjały), tytuł publikacji, nazwę wydawnictwa, miejsce i datę wydania, liczbę stron:

PORĘBSKI L., *Elektroniczne oblicze polityki. Demokracja, państwo, instytucje polityczne w okresie rewolucji informacyjnej*, Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków 2004, s. 213.

W przypadku dzieła zbiorowego informacje bibliograficzne podaje się w następującym układzie: inicjał imienia i nazwisko redaktora (redaktorów), tytuł dzieła, nazwę wydawnictwa, miejsce i rok wydania oraz liczbę stron. W wydawnictwach polskojęzycznych umieszczamy przed nazwiskiem redaktora (redaktorów) „red.” lub „pod red.”, w anglojęzycznych „Ed.”, a w niemieckojęzycznych „Hrsg.”.

TYSZKA J. (red.), *Obywatelski protest i karnawał uliczny. Serbia, 17 listopada 1996 – 20 marca 1997*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1998, ss. 120.

Czasopisma cytuje się w spisie literatury analogicznie; podajemy zakres stron, jaki zajmuje artykuł w danym wydaniu czasopisma:

PRICE H.E. JR., *The Strategy and Tactics of Revolutionary Terrorism*, „Comparative Studies in Society and History”, 1977, 19 (1), ss. 52-56.

4. Literatura zalecana przy pisaniu prac dyplomowych

APANOWICZ J., 2003, *Metodologia nauk*, Wydawnictwo TNOiK i SWU, Toruń.

CHODUBSKI A., 2006, *Wstęp do badań politologicznych*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.

PUŁO A., 2003, *Prace magisterskie i licencjackie: wskazówki dla studentów*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa.

WEINER J., 2003, *Technika pisania i prezentowania przyrodniczych prac naukowych. Przewodnik praktyczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Wolański A., 2008, *Edycja tekstów. Praktyczny poradnik*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.